

על המוקד

כיום המילה **מוקד** נרדפת – פחות או יותר – למילה 'מרכז'. לדוגמה: "**במוקד** הוויכוח (=במרכז הוויכוח) עמד החוק החדש". אולם משמעות זו רחוקה למדי מן המשמעות המקורית של המילה. שורשה של המילה – **יק"ד** – מעיד על כך: הפועל **יָקַד** משמעו **בָּעַר**, כגון "**אֵשׁ יִקְדֵת** כָּל הַיּוֹם" (ישעיהו סה, ה), וכך גם המילה **מוקד** עצמה: "**כִּי כָלוּ בְעֶשֶׂן יָמֵי וְעֲמֹתַי בְּמוֹקֵד נְחָרוֹ**" (תהלים קב, ד). מוקד הוא האש הבושרת, היוקדת, או מקום הבערה. משמעות זו של המילה נשתמרה עד ימינו בעיקר בצירוף 'עלה על המוקד' – והכוונה להוצאה להורג בשִׁפָּה, דרך שרווחה בימי הביניים; היום משתמשים בצירוף זה גם במשמעות מושאלת.

כבר בתנ"ך מילים מן השורש **יק"ד** משמשות בעיקר בלשון השירה, וכך אף בעברית המאוחרת יותר עד ימינו אנו. ואכן בלשון הספרותית אנו מוצאים: "**אש יוקדת בחזה, והמחרשה שוב פולחת בשדה**" (בשיר "שורו הביטו וראו"), 'השמש יקדה בעוז', ובשימוש מושאל: 'אהבה יוקדת', 'עיניו יקדו'.

כיצד קיבלה המילה 'מוקד' את משמעה העכשווי, 'מרכז', עד שכמעט נשכח הקשר שלה לאש? התשובה טמונה במילה הלטינית **פוקוס**. בראשית דרכה שימשה מילה זו במשמעות 'אח', 'מקום הבערה' – בדומה למילה 'מוקד'. אולם בסביבות המאה ה-17, משהומצאו הטלסקופ ומכשירים אופטיים אחרים, מצאה המילה את דרכה לציון מרכז העדשה, המקום שבו מתרכזות קרני השמש ויוצרות חום גבוה שמסוגל להצית אש. משקיבלה המילה 'פוקוס' משמעות זו, היא החלה לשמש במשמעות 'מרכז' בתחומים אחרים, כמו גאומטרייה, ללא קשר לחום ולאש.

לא פלא אפוא שמחדשי המינוח העברי במחצית הראשונה של המאה העשרים בחרו במילה העתיקה **מוקד** לתרגם את המילה 'פוקוס' במשמעיה החדשים-יחסית בתחום הפיזיקה והגאומטרייה. מכאן קצרה הדרך לשימוש במילה 'מוקד' כ'מרכז' גם בהקשרים אחרים, וכך יש לנו 'מוקד העניינים', 'מוקד משיכה', 'מוקדים של פריחה', 'מוקד התנועה'. ועוד זאת: מן המילה **מוקד** נגזר שורש חדש **מק"ד**, וממנו הפעלים **מיקד** ו**התמקד**; למשל: 'השחקן הצעיר מיקד את כל תשומת הלב של הקהל'; 'המרצה התמקדה בדמות אחת בסיפור'.

בגלגול חוזר המילה **מוקד** שוב משמשת בהקשר של אש, למשל במשפט "הכבאים השתלטו על רוב מוקדי האש". כאן משתלבות שתי המשמעויות: מוקד מלשון יק"ד ומוקד כמרכז.

מוקד ומרכז

כאמור המילה **מוקד** נרדפת למילה **מרכז**, מילה שגם לה יש היסטוריה מעניינת: 'מרכז' – למרות מרכזיותה – אינה באה לא בתנ"ך ולא בלשון חז"ל; היא נכנסה לעברית בימי הביניים כמילה שאולה מערבית (מִרְכָּז), לצד מילים אחרות בתחום המתמטיקה וההנדסה. כמו במקרים רבים אחרים, כשיש שתי מילים נרדפות נוצרים הבדלים בשימוש בהן. הנה שני שימושים שבהם 'מוקד' ומרכז' נבדלים: 'מוקד עירוני' או 'מוקד שירות' הם מקומות שאליהם מגיעות פניות מן הציבור בטלפון. במקרים אלו לא נאמר 'מרכז'. לעומת זאת המילה 'מרכז' משמשת לציון מקומות מבנים ומוסדות כמו 'מרכז ללימודי ארץ ישראל', 'מרכז לחקר ציפורים'. במקרה זה לא תשמש המילה 'מוקד'.

האיגרת מבוססת על עלון שחיבר יעקב עציון.